

EUROPA IS EEN MENSENWERK

De geboorte van Europa van Rolf Falter

Wie de voorbije jaren al eens een krant las, zal verbaasd zijn dat de Europese Unie nog bestaat. Het einde van de euro werd veelvuldig aangekondigd. Europa zou bezwijken onder de vluchtelingencrisis of het terrorisme zou de Unie splijten. Het einde leek dikwijls onafwendbaar en ook betrekkelijk nabij. De Brexit zou het begin zijn van een algemene uittocht.

Er waren nog wel de stemmen die een mogelijkheid tot redding zagen, zoals Guy Verhofstadt, die in het Europees Parlement de liberale fractie leidt. Maar dan moesten er wel stappen gezet worden, met de grootste spoed en buitengewoon ingrijpend: er zou een centraal geleid economisch bestuur moeten komen, een werkelijke buitenlandse politiek en de aanpak van veiligheidsvraagstukken zou moeten worden aangestuurd vanuit het Europese hoofdkwartier.

De werkelijkheid lijkt anders uit te pakken. De Europese Unie is niet als een pudding in elkaar gezakt, maar de hele grote sprongen naar een krachtiger Europa zijn ook uitgebleven. De Europese Unie ploetert voort, van deeloplossing naar deeloplossing. De integratie is kleveriger en stroperiger dan ze van een afstand misschien lijkt.

In 2017 lijkt de Unie een nieuwe adem te hebben gevonden, met de verkiezing van Emmanuel Macron tot Franse president. Hij wandelde naar het podium voor zijn overwinningstoespraak op de tonen van het Europese volkslied, en dat hadden we nog niet veel Europese leiders zien doen. Met de golf van anti-Europees populisme, die de Unie zou overspoelen, valt het bovendien nogal mee. Geert Wilders kon zich geen toegang tot de Nederlandse regering verschaffen en Angela Merkel werd in Duitsland allesbehalve weggevaagd. De start van de onderhandelingen over de Brexit bracht de lidstaten dichter bij elkaar en ook de verkiezing van Donald Trump als Amerikaans president gaf vele Europese politici het gevoel dat ze intenser moesten samenwerken. Tegelijkertijd blijven de meeste politieke partijen in de lidstaten gehecht aan hun soevereiniteit, en lossen ze hun problemen het liefst zelf op, gedreven door hun eigen belangen, en zonder al te veel bemoeienis van buitenaf. Het is zel-

den uit groot enthousiasme dat de lidstaten beslissen om alweer wat soevereiniteit af te staan.

De vraag is of het ooit anders is geweest. Het is tijdens de grote crisissen van de laatste jaren dat Rolf Falter zich aan het schrijven van *De geboorte van Europa* heeft gezet. Het was niet zijn bedoeling om de hele geschiedenis van de integratie uit de doeken te doen, maar wel het absolute begin.

De gewezen journalist weet hoe hij een verhaal moet brengen dat beklijft. En als hoofd van het Bureau in België van het Europees Parlement weet hij ook hoe de Europese Unie in elkaar zit. Hij schreef een magistrale kanjer bij elkaar van haast zeshonderd bladzijden over de stappen die geleid hebben tot de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap. "Hoe de Europese Unie tot stand kwam: het echte verhaal", zo staat het op de achterflap.

De geschiedenis is nooit een recht verhaal, met een duidelijk en op voorhand vastgelegd plan of doel of met een strategie die slim en coherent is uitgedokterd. Dat geldt, zo blijkt uit Falter's boek, al zeker niet voor de Europese integratie. De geschiedenis van het Europese project wordt weleens geïdealiseerd. In de begintijden kon het echter nog alle kanten uit. En het meanderde ook in heel wat richtingen. In die periode tussen het einde van de Tweede Wereldoorlog en de ondertekening van de Verdragen van Rome in 1958 werden heel wat plannen gemaakt, waarvan sommige uiteindelijk werden gerealiseerd (zoals de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal), maar andere faalden (zoals de Europese Defensiegemeenschap) of er niet helemaal in slaagden om de oorspronkelijke ambities in te lossen (zoals de Raad van Europa). In 1958, uiteindelijk, bonden zes landen zich aan elkaar om een eengemaakte markt te realiseren, een Europese Economische Gemeenschap (EEG). Daarmee was de integratie werkelijk gelanceerd en tot op vandaag is dat concept van die ene markt de corebusiness van de Europese integratie, die zodanig succesvol is gebleken dat er zich steeds meer landen bij hebben aangesloten.

De geschiedenis kan op allerlei manieren worden verteld: iedere historicus hanteert een andere lens. Falter kiest niet voor de meer abstracte benadering of de

Als gewezen journalist weet Falter hoe hij een verhaal moet brengen dat beklijft

theoretische dynamieken die achteraf bekeken zogenoemd alles verklaren. Hij zet expliciet de mensen centraal: de politici die het project in de steigers gezet hebben, met hun visie, hun belangen en verlangens, hun koppigheden, hun sympathieën en antipathieën en hun onhebbelijkheden. Hij heeft het over hun ontmoetingen, de vergaderingen, de afspraken die ze maakten. Het verhaal is uitzonderlijk goed gedocumenteerd, op basis van biografieën en memoires, nota's, brieven en originele teksten uit die tijd. De lezer krijgt haast het gevoel dat hij mee aan tafel schuift, zo gedetailleerd wordt alles beschreven en geduid.

In het midden staan uiteraard de reuzen van toen, zoals Konrad Adenauer, Paul-Henri Spaak of Robert Schuman. Maar het zijn niet alleen de premiers en de presidenten of hun ministers van buitenlandse zaken die aan bod komen. Ook de rol van de diplomaten, de experts en de adviseurs op de achtergrond wordt belicht.

In dat samenspel tussen mensen van allerlei gezindten en achtergronden waarbij permanent keuzes werden gemaakt – dikwijls ingegeven door de omstandigheden, maar ook inhakend op eerdere keuzes – kende de geschiedenis uiteindelijk haar beloop. En soms waren er banale toevalligheden die alles een andere wending hadden kunnen geven.

Het is altijd nuttig om de wortels in herinnering te brengen. Dit continent lag in puin, nog maar iets meer dan een halve eeuw geleden. Bovendien hadden de landen hier de gewoonte om snel na een conflict alweer alles in de steigers te zetten voor een nieuwe oorlog. Maar deze keer, halfweg de twintigste eeuw, zou het een andere richting uitgaan. In eenentwintig hoofdstukken beschrijft Falter de verschillende etappes die achteraf bekeken het cruciaalst zijn gebleken in het proces van Europese eenmaking: de steun van de Amerikanen in de vorm van het Marshallplan, de poging om een Europese defensie op te richten, het verlangen om een Verenigd Europa uit te bouwen in Straatsburg, ...

Het gebeurde soms bij toeval, soms met visie, vaak gedreven door de ruimere context (waarbij vooral de prille Koude Oorlog en het wantrouwen ten aanzien

van de Sovjet-Unie belangrijk waren) en altijd omdat de juiste mensen elkaar op het juiste moment ontmoetten en afspraken maakten die gevolgen zouden hebben die ze op dat moment nog niet altijd zelf goed konden inschatten.

Zo werd gaandeweg, en ondanks alle mislukkingen en doodlopende zijsporen, een lotsverbondenheid teweeggebracht. Er kwamen steeds meer gesprekken en technische kwesties zoals kolen en staal groeiden uit tot een grond voor intensieve samenwerking.

Het zegt ook wat over de dynamieken van vandaag en de voorbije jaren, in volle crisis. In essentie verschillen die niet veel van wat er gebeurde in de begindagen: de situatie is zelden scherp en helder, improvisatie is er altijd al geweest, er is vaagheid en chaos en niemand weet ooit precies wat het worden zal. Maar kleine stappen kunnen wel grote gevolgen hebben. De tegenstellingen die er toen waren en de redenen voor de strijd van destijds, zijn er vandaag nog altijd. Het gaat om belangen, en hoe ze gedefinieerd worden. Dikwijls draait het om handel en exportmogelijkheden, maar ook om geopolitiek en om de verhouding tegenover de rest van de wereld. Dit is een continent met veel verschillen, maar waar tegelijkertijd ook de noodzaak wordt ervaren van een nauwe samenwerking.

Eén zaak is wel veranderd, aldus Falter. Over democratie en legitimiteit werd destijds niet veel nagedacht. Een erfzonde, schrijft de auteur in het laatste hoofdstuk van zijn boek. De manier waarop de Europese integratie werd uitgebouwd, was technocratisch. Er kwamen comités, werkgroepen, commissies en instellingen. Daar werden beslissingen genomen die een steeds grotere impact zouden hebben op het leven van de Europeanen. Nu die gevolgen manifest duidelijk worden, is het ook de hoogste tijd om de Europeanen zelf wat meer bij het project te betrekken.

HENDRIK VOS

ROLF FALTER, *De geboorte van Europa. Een geschiedenis zonder einde*, Polis, Antwerpen, 2017, 616 p.